

MAGYAR NÖVENYTANI LAPOK

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KANITZ ÁGOST.

V. ÉVF. 60. SZ.

1881. DECEMBER.

MINDEN JOG FENNTARTATIK.

TARTALOM: Előfizetési feltételek. — *Plantarum novarum Bosniacarum et nonnullarum aliarum descriptiones auctore J. PANTOCSEK I.* — Adatok a *Stapelia variegata* és *S. trifida* stomáinak fejlődéséhez. JAKÓ J. — Könyvismertetések: G. DRAGENDORFF, *Die qualitative und quantitative Analyse von Pflanzen und Pflanzentheilen.* V. CESATI, G. PASSERINI, G. GIBELLI *Compendio della Flora italiana Fasc. 28.* J. PANCICS *Botanická gasta.* — Tudós társaságok. — Halálozások. — Személyi hírek. — Irodalmi hírek. — Nyilvános intézetek. — Hirdetések.

MELLÉKLET: A. KANITZ *Plantae Romaniae hucusque cognitae. p. I—XXIII.*

ELŐFIZETÉSI FELTÉTELEK.

A minden hó végén legalább egy egész iven megjelenendő

MAGYAR NÖVENYTANI LAPOK

VI. évfolyamának

előfizetési ára egy évre három forint, mely összeg bérmentve (postautalvánnyal) küldendő.

Mintán a lap árát a legolcsóbbra szabtam, nem nyújthatok könyvtáraknak százalékkedvezményt, de másrészt nem is gátolhatom, hogy náluk tett megrendeléseknél a lap árát felemeljék.

A lap ügyeire vonatkozó küldeményeket egyenesen hozzám kérem intézni.

Kolozsvárt, 1881. december hóban.

KANITZ ÁGOST,

A MAGYAR NÖVENYTANI LAPOK
szerkesztője és kiadója.

PLANTARUM NOVARUM BOSNIACARUM ET NONNULARUM ALIARUM DESCRIPTIONES

AUCTORE

JOS. PANTOCSEK.

I.

Synaphyandra Hofmanni.

Radix perennis crassa. Caulis adscendens subramosus usque 40 cm. longus et tota praecipue junior planta hirta, cum foliis fasciculatis quae in axillis foliorum caulis sitae sunt et ex quibus in superiore parte caulis rami floriferi prodeunt. — Folia lanceolata acuta remote dentata, inferiora in petiolum longum attenuata 7—13 cm. longa, $2\frac{1}{2}$ —6 cm. lata, caulina et ramea basi attenuata sessilia $1\frac{1}{2}$ —5 cm. longa, $\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ cm. lata. Flores axillares terminalesque cernui magni albicantes usque ad $2\frac{1}{2}$ cm. long., 2 cm. lat. tubulato campanulati 5-lobi. Lobi acuti 4 mm. long. Calyx 5-partitus usque ad 2 cm. longus. Partes calycis (post anthesim valde magnae) sagittaeformae foliaceae, venosae lanceolato acuminatae, interse connatae et sic ut parte inferiore appendiculum deorsum situm obtusum usque 3 mm. longum constituunt. Semen?

Virágzik Augustus hóban sziklás helyeken erdők szélén, Banjaluka s Jaice környékén Boszniában, hol az az 1879. hadjárat alkalmával kedves barátom HOFMANN FERENC cs. k. számvevő kapitány által felfedezettett a kinek nevével e szép növényt díszíttem.

S. *Wanneri*-től különbözik a virág színe, különösen a kehely alakja által.

Corydalis Stummeri.

Tubere solido, caule ascendente esquamato spithameo diphylló. Foliis oppositis breviter petiolatis biternatis; foliolis ellipticis, medio trilobo longepetiolato, lateralibus sessilibus margine externo simpliciter incis; racemo florifero denso erecto, floribus purpureis, bracteis ellipticis integris, calcare deorsum recurvato.

Virágzik Áprilhóban Serajevo körül Boszniában.

Elneveztem ezen növényt tavarnoki STUMMER ÁGOSTON úr nevére, ki igen buzgó természetbarát.

C. *solida* Sm.-től különbözik pikkelynélküli szár és átellenes szárlevelek, ép murvák s visszafelé hajolt sarkantyúk által; C. *cava* Schweigg. et Körsr.-től pedig átellenes szárlevelek s tömör gumó által.

Salvia Sonklari.E sectione *Aethiopsis* BENTH.

Perennis lanato pilosa glandulosa. Caulis quadrangularis erectus 30—40 cm. altus. Folia opposita triangulato ovata crassa, rugosa integra, apice obtusiuscula. Folia radicalia et caulinea inferiora longe petiolata, superiora sessilia, omnia obtuse crenata et crassa; floralia bracteaeformia sessilia, late rotundato cordata subito acuminata glanduloso hirta. Inflorescentia glanduloso pubescens, verticillate ramosa vel simplex. Verticilla 2 flora. Flores sessiles magni, luteoli. Dentes calycis in setam rigidam abeuntes. Tubus corollae intus nudus, pistillam corollae longior. Odor amoene citrinus.

Virágzik Junius—Julius hónapban Banjaluka körül Boszniában.

Ezen növényt INSTAETTENI SONKLAR KÁROLY tábornok úrnak szenteltem.

Különbözik az összes *Salviaktól*, melyek az *Aethiopsis* csoportba tartoznak, épélű s tompán csipkés levelek által.

ADATOK A STAPELIA VARIEGATA ÉS S. TRIFIDA STOMÁINAK FEJLŐDÉSÉHEZ.

Irtá

JAKÓ JÁNOS.

A *Stapelia trifida* és *S. variegata* stomáinak fejlődését fiatal, — a tenyészkúp környékéről vett — meristematicus epidermisen lehet követni. Az egyes fejlődési állapotok együttesen jönnek elő úgy, hogy gyakran idősb s egészen fiatal állapotban levők találhatók egymás tőszomszédságában. Így nem ritkán még az egészen idős epidermisen is akadni fiatal kezdetleges állapotokra, sőt a legelső bevezető oszlásokra is.

Ezen stomák meglehetősen complicált szerkezettel bírnak. Körülveszi őket a többé kevésbé átalakult epidermissejtek egy csoportja, melyek a stomával egyetemben az epidermisen egy-egy elkülönült sejtcomplexumot alkotnak.

Rendesen minden stoma négy félhoidalaku epidermis-sejt által van körülvéve, ezek az u. n. első körítősejtek, ezekhez járulnak még a másod, sőt harmad- vagy negyedrangú körítősejtek is, melyek együttvéve, a stoma kíséretét alkotván, egy oly complicált melléksejt csoporttal ellátott stomát hoznak létre, minőt eddig alig ismerünk többet.

A stomák melléksejtjeinek átalakulása és elhelyezése, legelőnkebben emlékeztet az egyszikűek stomáinak típusára,

p. a *Tradescantia* és a *Commelina* stomáiaak alakjára és fejlődésére, melyekkel jobbára a zárósejtek fejlődése is megegyezik.

Néha azonban, főképen pedig az egészen idős száron, a teljesen kifejlett epidermis stomái ennél még nagyobb számú melléksejteket mutatnak föl, úgy hogy míg p. előbbi esetben négy, később hat, nyolc, sőt még tizennégy sejt is képezi a stoma kíséretét.

A fiatal epidermisen egy sejtnek — egy nagyobb anya és egy kisebb leánysejtre — oszlása indítja a stoma képződését. A nagyobbik, az anyasejt átváltozik epidermis sejté és mint ilyen a stoma kísérő sejtjei között jön elő, úgy azonban, hogy felismerése később már csak igen ritka esetekben lehetséges. A leánysejt most még egyszer oszlik: még pedig az előbbi oszlási iránynyal párhuzamosan. Egyike ezen sejtnek a stoma initialis sejtje leendő, míg a másik mellette hátra marad.

Az initialis sejt a specialis anyasejt egy hosszvonal által két keskeny zárósejtre osztatik s a vonal közepén már ekkor látható lesz az ovalis hasadék, a stoma bejárója. Ilyen állapotban a zárósejtek válaszfalaikat már domboritani kezdik s felismerhető lesz a stoma rendes hosszudíj-tojásdad alakjáról.

A stoma területén négy sejtet találunk ekkor rendszeren, melyek úgy aannak elhelyezve, hogy kettő a két zárósejthez — jobbról és balról, — kettő pedig a stoma sarkaihoz — felül és alól — tapad; rövidebb válaszfalaik pedig a zárósejtek osztódási falának végpontjaiból a stoma sarkaiból indulnak ki. Néha ezen elhelyezés annyiban módosul, hogy ezen említett négy sejt kissé mintegy a stoma központja körül fordult, körülbelül 90 foknyira, ekkor aztán (rövidebb válaszfalaik a stoma harántközép vonala) a stoma oly képet nyújt, mintha egy negyedivre osztott kör közepén foglalna helyet, mely körnek egyik átmérője a középvonalban van, a másik pedig arra harántúl fekszik.

Bármilyen is legyen azonban a négy első körítősejt fekvése megegyeznek mindnyájan a további oszlásokban, melyek a melléksejtek létrehozását célozzák.

Megemlítendő még, hogy néha, minden esetre csak igen ritka esetekben nem négy, hanem csak három körítősejtet találunk a stoma körül, a negyedik meglehet kitolatott a körből, vagy talán nem is képeztetett.

További fejlődés folyamán a négy körítősejt a stomával párhuzamosan haladó hosszfalak által segmentumokra szelektik, melyek a zárósejteket görbített derékszögű négyszögek alakjában minden oldalról körülveszik.

A melléksejtek fellépését illetőleg úgy találtam, hogy rendszeren a zárósejtek mellettiek lépnek föl előbb s csak ezután a sarkokon fekvők. Egy átmeneti állapotban p. egy aztán két, három, végül négy melléksejtet látunk a stoma körül.

Sokban hasonlít ezen fejlődési módhoz a STRASBURGER¹ által tanulmányozott s rajzolt *Commelina communis* stomája melléksejtjeinek fellépése.

Ennél kezdetben lemetszve az epidermis sejtről a leánysejt ez közvetlen átalakul a stoma anyasejtjévé s csak hosszabau oszolván készen áll a két zárósejt nem úgy mint láttuk a *Stapelian*nál. A melléksejtekre nézve szintén eltérésekre akadunk a *Commelin*ánál: a fiatal stomaanyasejtet négy nagy epidermis sejt környezi („körítősejtek“), melyekből a két középvonalnak megfelelőleg oldalt egy-egy sejt metszetik le s aztán felül szintén, s ekkor előáll a középvonal is, mely még nem vált ketté s nem tünteti föl a hasadékot. Ezen állapot majdnem megfelel a *Stapelian*nál leírtnek azon különbséggel, hogy a *Stapelian*nál ezen oszlásokat megelőzőleg készen áll a stoma szájnnyílása. A további folyamat szintén igen nagy hasonlatosságot mutat az egyszikűekhez; a két oldali görbített melléksejtben (a körítősejt leánysejtje) egy-egy leánysejt metszetik le, ezek a tulajdonképeni melléksejt („Nebenzellen“) névvel illetett képződmények, melyek a stoma zárósejtjeinek közvetlen támogatására szolgálnak.

Ekkor teljesen megegyezik a *Commelina* negyedik fejlődési állapotával², melynek még zárósejtjei közt nincsen a nyílás teljesen elkülönülve. Míg azonban a *Commelina* stomája csak a nyílás felléptére vár, hogy teljesen kifejlett és működésképes legyen; addig a *Stapelia* nem marad meg ezen a fokon, hanem tovább differenciálódik.

A négy körítő epidermis sejt mindenikéből új leánysejtek metszettek le, melyek azután együttesen a stoma kísérősejt csoportozatát adják. Az oldali két körítősejt lemetszette már a leánysejteket s az unoka a melléksejteket. A felő és alsó sarkokon levő körítősejtek egyszer oszoltak.

¹ Ein Beitrag zur Entwicklungsgeschichte der Spaltöffnungen. Jahrb. f. wiss. Botanik V. 1867. t. XLII. f. 151—155.

² STRASBURGER i. b. t. XLII. f. 154.

Ezek eltérőleg egyszeri oszlással képezik a melléksejteket, itt a leánysejt közvetlen melléksejtté változik. Innen a sarki körítő sejtcsoportozat is, mindig egygyel kevesebbszor oszlik, mint az oldali, tehát sejtjeinek száma is egyenlő az oldaliakkal —1 (ol.ms. — 1 = f.ms.). Ezen szabályszerűség igen következetesen lesz, keresztülvive. Említett arány szerint történő oszlások folytán a körítő sejtekben mint több és több másod, harmad stb. rangú melléksejt képeztetik az eredeti négy körítősejt oszlásai által.

Az egészen kifejlett mellék sejtcsoporttal ellátott stoma, mely ezen jellemzett szabályszerűséget tisztán feltünteti összesen 14 sejt által környezetik, három-három a sarkokon és négy-négy a zársejtek oldalain foglal helyet. Utóbbiak fél oly szélesek mint amazok és három-négyszer hosszabbak. A segmentumok a stomától centrifugal irányban történő oszlások által metszetnek le, hasonlít az egész, — ha szabad úgy szólui egy síkba fektetett csúcssejtcsoporthoz. — hol a csúcssejtek successiv retrograd-oszlások által hozzák létre melléksejtek csoportját.

Néha még mielőtt a melléksejtek száma nagyon csekély már harántoszlások által lépnek föl bennök s ennek folytán a sorrendből való eltolások, eltérések jelentkeznek.

Lényegesen különböző lehet továbbá a sejtcsoportozat fekvése is a szerint, mint a körítősejtek falai a sarkokhoz vagy az oldalakhoz tapadnak, mindenesetre az előbbi tekintendő a rendes leggyakoribb jelenségnek.

Tekintetbe véve a stomák jellemzett fejlődési menetét, a STRASBURGERTŐL föllállított általános stomafejlődési két főcsoport közül a második az, mely alatt stomafejlődésünk helyet foglalhat: „Mehrere Oberhautzellen betheiligen sich an der Bildung des Spaltöffnungsapparates: *Aloe*, *Pothos*“ stb.³, továbbá második pontja: „Die Theilungen treffen sämtliche die Specialmutterzelle umgebenden Zellen: *Pothos crassinervis*, *Ficus elastica* . . . *Tradescantia zebrina*, *Commelina communis*“⁴ és itt egy alsóbb fokú pont volna bevezethető a) az oszlások a körítősejteket teljesen felszelik, miáltal nagy számú sejtekből álló csoportozat jön létre: *Stapelia variegata*, *St. punctata*.

A *Stapelia* stomájának képzésében tehát több epidermis sejt működik közre, ezen az initialis anyasejtet (specialis anya-

³ i. h. p. 334.

⁴ i. h. p. 335.

sejt) körülvevő epidermissejtek, körítősejtek mindenike oszlik s oszlásaik a körítősejteket sok sejtre választják szét, melyek egy egységes egészet, a stoma mellékcsoportját képezik s mint ilyenek élesen elválnak s megkülönböztethetők a normalis epidermis sejtektől.

S ha végül STRASBURGER a *Commelina communis*-ről mondja: „hier wird die Complication am höchsten“ . . . továbbá „So wäre ich denn zum Schlusse der ganzen Beobachtungsreihe gelaugt; höhere Complicationen als die erwähnten sind mir nicht vorgekommen“⁶; úgy a *Stapelia variegata* stomáját mint sokkal magasban differentiáltat kell a *Commelina communis* ellenében állítanunk, melyhez hasonló magas fejlettségű melléksejtcsoporttal bíró stomát jelenleg többet nem ismerünk.

Hátra van még, hogy az ikerstomákról is megemlékezzünk.

Az ikerstomák aránylag ritkán találhatók elszórtan a többiek között s nem tekinthetők normalis képződményeknek, hanem inkább csak korcsoknak. Ikerstomák aránylag még csak kevés növénynél ismeretesek: így a *Gagea lutea* (egymás fölött vagy oldalfalaikkal összenöve), *Galanthus nivalis*, *Campanula persicifolia*, *Fraxinus Ornus*, *Polygonatum vulgare*; *Liliaceak*, *Begonia*, *Gramineák*, *Dracaenaknál* (Pfitzer) *Carex*-nél (Czeca), *Cannabisnál* (Mikosch).⁶

Fejlődésüket Pfitzer észlelte behatóbban s úgy találta, hogy ezek négy módon képződhetnek.

A vizsgált *Stapelia* fajok közül a *St. trifidanál* észleltem az ikerstomákat. Itt is úgy miként Pfitzer⁷ a *Gramineak* és *Dracaenaknál* látta, a stoma anyasejtjének egymásután kétszeri oszlása következtében jönnek létre t. i. a stoma közvetlen anyasejtje két parallel hosszfal által három részre lesz szétválasztva. Ezen három leánysejt közül kettő nagyobb a harmadik — a szélső — pedig jóval keskenyebb. Majd a választófalak közepén a falak megkettőzése és szétválasztása által ellipticus nyílás — a stoma hasadéka — a bejáró nyílás képződik. Erre a kerületi sejtek domborodni kezdenek, a leánysejtek egymástól kissé szétbuzódnak, mi által az anyasejt befűzött lesz s csak most midőn a két stoma alakja teljesen kidomborodott, lép fel az egyszerű anyasejtből a befűződésnek megfelelőleg az elválasztó hosszfal és — ezzel az ikerstomák fejlődése be van végezve.

⁶ i. b. p. 333.

⁶ Weiss, Allgemeine Botanik I. 1878. p. 394—395.

⁷ Jahrb. f. wiss. Bot. VII. p. 532.

Érdekes — bár közvetlenül nem volt észlelhető — az ikerstomák fejlődéséről a sejtmagvak oszlása és elhelyezése. Az anyasejt leánymagvainak egyike ugyanis még egyszer oszlik két unokamagra s végül ezek valamelyike (a belsők közül), melyek a két stoma középvonala között fekszenek ujalagos oszlásra kényszerül, hogy ezáltal a másik zárósejt is saját sejtmagját megnyerhesse.

Ezen ikerstomák körül a melléksejtesoport fejlődése épen úgy megy végbe, mint az egyszerű stoma körül. Esetünkben p. három körítősejtet találunk az ikrek körül, melyekben aztán rendes módon indul meg a melléksejtek képzése.

KÖNYVISMERTETÉSEK:

Die qualitative und quantitative Analyse von Pflanzen und Pflanzentheilen bearbeitet von Dr. GEORG DRAGENDORFF o. Professor der Pharmacie an der Universität Dorpat. Mit eingedruckten Holzschnitten und einer lithogr. Tafel. Göttingen Vandenhoeck et Ruprecht 1882. XV. 285 p. 8°.

56] Egy ilyenmű mű, ily modorban eddig nem létezett és kétséget sem szenved, hogy annak szerzője jelenleg az első tekintély ezen a téren. Tekintettel azon körülményre, hogy mindenkor, lehetőleg a microchemiai eredmények is értékesítve lettek, meg vagyunk arról győződve, hogy ezen mű egy botanikus dolgozóasztalán sem fog hiányozni.

Compendio della Flora italiana compilato per cura dei Professori V. CESATI, G. PASSERINI, G. GIBELLI con un atlante di circa 130 tavole eseguite sopra disegni tratti dal vero per opera del prof. G. GIBELLI. Milano Dott. F. Vallardi 1881. Fasc. 28. Lex. 8°. [I. MNL. I. 29. sk., 70 sk. II. 29, 95. III. 41, 74, 157. IV. 92, 163. V. 84. II.]

39] A szövegben tárgyaltnak a *Philadelphaeák*, *Granateák*, *Cucurbitaceák*, *Oleagrariéék*, *Lythraicéék*, *Pomaceák* és a *Rosaceák* között *Spiraea*, *Rubus*, *Dryas*, *Fragaria*, *Comarum*, *Sibbaldia*, *Geum* és részben a *Potentillák*. Az L. táblán pótoltnak *Orobanchaceák* és *Scrofulariaceák* nevezetesen: *Paederota*, *Anarrhinum*, *Rhinanthus*, *Lithraea*, *Elephas*, *Wulfenia*. A LXXXII. és LXXXIII. táblán folytattnak a *Compositae*, *Corymbiferae*.

Botanioska gasta u. Beogradu od Dr. J. PANCSICA. Beograd 1881.
2 inn. 17 num. p. 8°.

57] A Belgradi növénykert, melynek terve is ezen füzet 17. l. közöltetik 2, 4 hektárra terjed és a BENTHAM és HOOKER Generai szerint lesz berendezve. A kert nagy vajadások után jött létre és ha a tervben feltüntetett „teendők“-et tekintetbe vesszük, biz' még sok ott a teendő, P. óhajtja, hogy utódja több eredményhez jusson; mi részünkről azt óhajtjuk, hogy P. összes tekintélyét latba vesse és a szükséges összegeket kieszközölje, mert alig hisszük, hogy Szerbiának akad egyhamar oly elsőrangú tudósa, mint P., ki egyben oly nagy népszerűségnek örvend, mint ő.

TUDÓS TÁRSASÁGOK.

K. Preussische Akademie der Wissenschaften Berlin 1881.
máj. 5. ül. SCHRADER: „Ladanum und Palme auf den assyrischen Monumenten“ (p. 414—428) (MB.B.A.)

Vetenskapsakademien Stockholm. Jun. 8. ül. V. T. ÖRTENBLAD „Om Sydgrönlands drifved.“ — K. F. DUSÉN „*Astragalus penduliflorus* L., neu für die Flora des nördlichen Europas.“ (BN.)

Société Linnéenne de Paris. Jul. 6. ül. E. PIERRE „Sur deux espèces d'*Epicharis* produisant les bois dits: Sandal citrin et Sandal rouge“ (p. 289—292). I. *Epicharis (Disoxylon) Loureiri* sp. nov. (*Santalum album* LOUR. Fl. 86, 87.) Annamit.: *huinh dan*; *huinh d'uong*; *bach dan*. In montibus Duih ad Baria; ad montem Deon ba prope Tayninh; ad Ton man prov. Blen-hea Galliae austro-coch. (Herb. PIERRE n. 1616; Coll. lign. n. 136, 200). II. *E. Bailloni* n. sp. Kmer: *Sdau phnom*. Annam: *Sadau*. Crescit in montibus Caurchay ad Kamput provinciae Cambodgiae (Herb. PIERRE n. 1470; Coll. lign. n. 156).

Aug. 3. ül. H. BAILLON „Sur le fruit des *Osteospermum*“ (p. 293). Ezen a többi *Compositák*étől nagyon eltérő gyümölcsöt B. „drupe à sarcocarpe peu épais“-nak nevezi. — H. BAILLON „Sur une Rose de l'Anjou“ (p. 293—294). — O. CONES „Sur les rapports entre l'évaporation et la décomposition de l'acide carbonique“ (p. 294—295) — H. BAILLON „Sur une nouvelle plante fébrifuge“ (p. 295). Egy Brazília S. Catarina tartományából származó *Composita*, melynek neve *Calea (Caleacte) glabra* DC. Prodr. V. 674. n. 19. Virágos részeiből infusumát készítenek. B. a növényt egy themikusnak adta át behatóbb vizsgálat végett. — H. BAILLON „Sur la direction des étami-

nes de l'*Hemerocallis fulva*" (p. 295—296). — BAILLON „La symétrie des fleurs doubles du *Platycodon*" (p. 296). (BSL.)

Linnean Society London. Nov. 3. ül. G. BENTHAM „Notes on the Gramineae". B. a fűveket következőleg csoportosítja A. *Panicaceae*: Trib. 1. *Panicaceae*, 2. *Maydeae*, 3. *Oryzeae*, 3. *Tristegineae*, 5. *Zoysiaeae*, 6. *Andropogoneae*. B. *Poaceae*: Trib. 7. *Phalarideae*, 8. *Agrostideae*, 9. *Isachneae*, 10. *Aveneae*, 11. *Chlorideae*, 12. *Festuceae*, 13. *Hordeae*, 14. *Bambuscae*. (EJ.)

Académie des Sciences Paris. Nov. 7. ül. Ed. PRILLIEUX „Sur les spores d'hiver du *Peronospora viticola*" (p. 762—763). Nyáron conidiosporák, télre oosporák képződnek ez utóbbiak az elszáradt vagy elhalt leveleken. Egy négyzet millimeteren 200 téli sporát észlelhetni. Ily módon megtámadt leveleket össze kell gyűjteni és el kell égetni. — Ch. MUSSER „Sur l'insensibilité spontanée de la sensitive (*Mimosa pudica* L.)".

Nov. 14. ül. Ed. PRILLIEUX „Le Pourridié des vignes de la Haute-Marne, produit par le *Roesleria hypogaea*" (p. 802—804).

Nov. 21. ül. L. CRÉ „Sur quelques cas nouveaux de phosphorescence dans les végétaux" (p. 853—854). (CR.)

Gesellschaft naturforschender Freunde zu Berlin. Nov. 15. ül. MAGNUS „Ueber den Gynodioecismus von *Succisa pratensis* M u. K. und einige denselben begleitende Erscheinungen (p. 137—140). — K. BRANDT „Ueber das Zusammenleben von Thieren und Algen" (p. 141—146). Morphologiailag megvizsgáltattak *Hydrák*, *Spongillák*, egy édesvízi *Planaria* és számos *Infusoria*, az ezekben előjövő „chlorophylltestek", önálló egysejtű szervek¹ és mintán ezek egy *Alga*-rendszerben sincsenek eddig elhelyezve, ezeket mint *Zoochlorella* nov. gen. mutatja be két fajjal *Z. Conductrix* és *Z. parasitica*; a sárga sejteket pedig, a melyek alak- és élettani függetlenségét az állatoktól már CIENKOWSKI és HEATWIG kimutatták *Zooxanthella* új genusnak mondja. Míg az említett állatok kevés vagy semmi ily zöld vagy sárga sejteket tartalmaznak, addig mint valódi állatok élnek, melyek szilárd szerves anyagokat vesznek fel; a mint pedig elégséges mennyiségben tartalmaznak ily algákat, úgy assimilálnak szerves anyagokat, mint a valódi növények. A mint hiányos világítás következtében az algák működésüket beszüntetik, ismét állati

¹ Különbben hasonló eredményhez jutott már évek előtt Dr. ERTZ GÉZA egyetemi tanár Kolozsvárt: I. Az alsóbb rangú állatoknál előforduló levélzöld testecskékről. Értesítő a kolozsvári orvos-természettudományi társulat II. term. tud. szaküléséről. 1876. febr. 25.

módon táplálkoznak. Hasonló ehhez az állapothoz az u. n. zuzmók élete. (SB.n.Fr.)

R. Accademia dei Lincei Roma. Dec. 4. nl. G. BAIOSI: „Intorno un organo finora non avvertito di alcuni embrioni vegetali.“ (p. 39—40). — G. BAIOSI „Contribuzione all' anatomia delle foglie. Parte I.“ (p. 51—56). Mind a két értekezés anyagául főkép az *Eucalyptus* és rokonai szolgáltak. (T.A.L.)

HALÁLOZÁSOK.

Abbate MONTOLIVO főkönyvtárnok Nizzáb. † 1881. febr. 18. Igen jól ösmerte az „Alpes maritimes“ vidékét földrajzi és növény-tani tekintetben. Ő volt a magasabb és a legnemesebb értelemben véve u. sz. ciceroneja a vidéken megjelenő nevezetes természetvizsgálóknak és egyben mindenkor kész barátjuk, ha ezen vidék természeti kincseiből valamit kívántak.

FREDERICK CURREY nevezetes mycolg * 1819. aug. 19. Elthamb. † 1881. sept. 8. Blackheatb. Gyűjteménye a Kew-herbariumba jutott.

CHR. WILHELM HOCHSTETTER a tud. egyet. növénykert inspectora Tübingenb. † 1881. sept. 23. Stuttgartb. hol épen mint a kertészeti kiállítás jurora működött, 56 éves koráb. Nemcsak mint gyakorlati kertész, hanem mint kertészeti és növénytani (főkép népszerűsítő) író is jó hírnévnek örvendett.

CARL DAVID BOUCHÉ a tud. egyet. növénykert inspectora Berliab. * u. o. 1809. jun. 4. † u. o. 1881. sept. 27. hirneves kertész volt, ki a növénytani és kertészeti irodalom terén is működött.

AMI DOUÉ híres geolog [*Bouéa* MEISSN. *Anacardiacea*] * Hamburgb. 1794 márc. 16. † Bécsb 1881. nov. 20. Kezdetben botanikával foglalkozott, miről maga is Dr. PANTOCSEK JÓZSEF barátunkhoz intézett leveleiben megemlékezik: „Botanik war mein erstes wissenschaftliches Studium, meine Doctor-Thesis war eine botanische¹, doch später seit meiner unvorsichtigen Verschenkung meines schottischen und europäischen Herbariums, wegen Mangel an Platz und meinem damaligen Nomaden-Leben (im J. 1829) habe ich die Botanik, die Specieskenntniss gegen der Geologie vertauscht, so dass meine türkischen Pflanzen theilweise durch ZAHLBRÜCKNER, ADOLPH BRONGNIART und DECAISNE bestimmt werden, doch blieben einige unbestimmt. Ihre Ausbeute ist mir darum höchst willkommen. Mein Pflanzen-Species-Catalog fällt 30 Seiten des I. Bandes meiner Tur-

¹ De methodo florum regionis ejuadam conducendi, exemplis e Flora scotica etc. ductis illustrata. Edinburgi 1817. 63 pp. 8°.

quie d' Europe ¹ etc. ddo Wien 16. März 1874. A Turquie d' Europe enumeratiójában bizonyos Délszláv vidékek, mint p. Szerbia, Bosznia, Hercegovina, Albania sat. majdnem először szerepelnek, botanikai tekintetben. Hazai botanikusokkal a bold. összeköttetésben volt, így PANTOCSEK-vel, KNAPP-pal és ezen lapok szerkesztőjével.

OTTO WILHELM SONDER gyógyszerész és közegészségügyi tanácsos [*Sondera* LEHM. *Droseracea*] Hamburgban, † u. o. 1881. nov. 21. 70 éves korában. Munkái: 1. Ueber *Cuscuta hassiaca* Fr. Botanische Zeitung II. (1844) col. 176—177. — 2. Nova Algarum genera et species, quas in itinere ad oras occidentales Novae Hollandiae collegit J. PREISS l. c. III. (1845) col. 49—57. — 3. Revision der *Heliophileen* Abh. naturw. Ver. Hamburg I. (1846) p. 173—272, t. 17—29. etiam seors. impr. — 4. Enumeratio *Orchidearum*, quas in Africa-Australi extratropica collegerunt C. J. ECKLON et C. ZEYHER. Linnaea XIX. (1847) p. 71—112. — 5. Plantae Regnellianae: *Rhizophoraceae*; *Hypericineae* et *Ternstroemiaceae*; *Tiliaceae*; *Bombacaceae*; *Bixineae*, *Turneraceae*, *Sauvagesiaceae*; *Capparideae*, *Berberideae*, *Ranunculaceae*; *Anonaceae*; *Bignoniaceae*; *Valerianeae*. Linnaea XXII. (1849) p. 511—583. — 6. Beiträge zur Flora von Südafrika l. c. XXIII. (1850) p. 1—138. — 7. Flora hamburgensis. Beschreibung der phanerogamischen Gewächse, welche in der Umgegend von Hamburg wild wachsen und häufig kultivirt werden, Hamburg 1851. IV. 601 pp 8°. — 8. Plantae Wagnerianae Columbicae. *Algae* et *Lichenes*. Linnaea XXV. (1852) p. 743—750. — 9. Plantae Muellerianae: *Epacrideae*, *Algae* a. 1852 et 1853 collectae. l. c. XXVI. (1853) p. 235—255, 345—364. *Xerotideae*, *Calectasiaceae*, *Alismaceae*, *Juncaginaceae*, *Xyrideae*, *Derrisaceae*, *Typhaceae*, *Monimiaceae*, *Callitrichineae*, *Haloragaceae*, *Ceratophylleae*, *Euphorbiaceae* l. c. XXVIII. (1856) p. 218—234, 562—567. — 10. *Dentaria intermedia* SONDER, eine noch unbeschriebene Pflanze aus Südtirol. Flora XXXVIII (1855) p. 129—132. — 11. Enumeratio *Santalacearum* in Africa australi extratropica crescentium quas Dr. ECKLON et C. ZEYHER collegerunt l. c. XL. (1857) p. 353—365, 401—407. — 12. Die Algen des tropischen Australiens Abh. Hamb. Naturf. Ges. V. (1871) p. 33—74 tab. 6. 4° et seors. impr. Az egykori Dublini tanárral WILLIAM HENRY HARVEY-el: Flora capensis; béng a systematic description of the Cape Colony, Caffria, and

A négykötetes mű 1840-ben jelent meg Párisban; annak első kötetének 408—476 l. foglalkozik a „Vegetation”-nal. A fennemlített meghatározatlan növények ANTOINE GUILLEMIN-re a Párisi Múzeum egyik segédjére lettek bízva, de az már 1842. jan. 13. halt meg Montpelierben s úgy látszik, hogy azután a Párisi múzeumban nem akad senki, ki ezekkel foglalkozni akart, legalább 1867. a bold. BROGNIART ezekre nem emlékezett többé

Port Natal III. Voll. Dublin 1859—1865. de a művel. De CANDOLLE rendszerét követve, csak a *Campanulaceák*ig jutottak el.

BÁGYI JOÓ ISTVÁN * Kolozsvárt 1806. március 7. t. u. o. 1881. december 3. Orvostudorrrá avatott Bécsben 1833 ban. Sok éven át a Kolozsvári orvos-sebészi intézetnél az u. n. előkészítő sebészeti tudományok rend. tanára és u. a. intézet növénykertjének igazgatója volt. Tanári működésének utolsó éveiben az orvos-sebészi intézet igazgatásával is meg volt bízva. Irodalmilag is működött: Ueber eine neue *Iris*-Art Verh. u. Mitth. d. siebenb. Ver. f. Naturw. II. (1851) p. 98 sq. — Etwas von der Reizbarkeit der Fructificationsorgane Oest bot. Zeitschr. VI. (1856) p. 113 sq. — Einiges aus der Teratologie der Pflanzen u. o. p. 363 sp. — Etwas vom Thage u. o. VII. (1857) p. 112 sq. Herbariuma Dr. BÉLTEKY FERENC gyűjteménye orvos birtokába jutott. Egy érdekes, Kolozsvár vidékén is termő növényt, JANKA az ő tiszteletére nevezett *Viola Jöbi*-nek el.

SZEMÉLYI HIREK.

Dr. ANT. MAGNIN, Lyouban az ottani növénykert igazgatásával lett megbízva és a Faculté des Sciencesben mint *Chargé d'un cours de botanique* fog működni. A Lyoni természettudományi kar növénytan tanára G. DUFAILY a Francia képviselőhá: tagjának választott.

IRODALMI HIREK.

Ugy értesültünk megbízható forrásból, hogy a jövő év folytán REICHENBACH Iconographiájának egy új füzete fog megjelenni. Legyen bármi ezen nagy késedelemnek oka, mi örvendünk, hogy ismét egy új füzet meg fog jelenni és elvárjuk, hogy a folytatások sem fognak késni. Már több mint tíz éve, hogy a még most sem bevezetett kötet megkezdett és hiába várjuk végét; ha egy pár forintos könyvről volna szó belenyugodnánk, de hogy egy nagy munkánál, mely több száz forintba kerül, ilyesmi történik legkevésbé sem épületes dolog!

Sacus kitűnő tankönyvből, egyelőre alig jelenik meg egy új kiadás; hanem sokkal inkább valószínű, hogy ezen mű helyett egy pár év múlva két külön munka fog megjelenni.

NYILVÁNOS INTÉZETEK.

A Nemzeti Múzeum ügyeinek megvizsgálására kiküldött országos bizottság jelentéséből.

(Vége.)

X. Fűvészet, postája.

A Múzeum fűvészeti osztálya addig egészen el volt hanyagolva; 1862. előtt még csak külön óra sem volt. Általában még most is ker-

detlegetes állapotban van; abban is fog maradni mindaddig, míg a Muzeumból a képtár és a főrendiház más helyiségekbe nem mennek át, vagy pedig míg egy külön Természettudományi Muzeum nem építtetik.

A nagyobb helyiségekről való gondoskodás annál is inkább szükséges, mert tudomásunk van arról, hogy egy lelkes főpapunk egy világhírű gyűjteménnyel fogja Muzeumunkat gazdagítani.

1. Szükséges tehát, hogy ezen osztály jelenlegi őre igazgató-őrré legyen; azonkívül fog kelleni még egy őrt is melléje adni. Addig is szükséges volna azonban, hogy egy új szolgálóállomás rendszeresítessék, hogy a még mintegy 150,000 darab rendezetlen állapotban levő növény mérgezését és felragasztását el lehessen végezni, és gyűjteni lehessen a kiegészítésre.

Az új termék nyerésével egyidejűleg célzerű bebutorozásról is fog kelleni gondoskodni. (p. 13.)

A költségvetésbe pedig felvételik egy Igazgató-őr (ezelőtt őr) 2500 frt fizetés, term. lakás, 200 frt ötödéves pótlék, összesen 2700 frt (p. 16). A dologi kiadások között:

A HAYNALD-alapítványból rendezésre és növények beszerzésére 615 frt.

A gyűjtemény gyarapítására 300 frt.

A kézi szakkönyvtár gyarapítására 300 frt. (p. 17.)

Azonkívül még több együttes kiadás van: dijnokokra, egyes nagyobb gyűjtemények vásárlására, butorozásokra és padlózásra (az új padlók készítését okvetlen meg kell kezdeni, mert a mostaniak már nagyon roszak). A N. Muzeum külön kiadványaira (u. m. Évi jelentésekre és az Acta Nova Musei Nationalis folytatására 3000 frt) összesen 19,500 frt, utazásokra tudományos célból és kocsibérekre 3000 frt van előirányozva.

Ezen a múlt országgyűlés vége felé benyújtott jelentés, rövid idővel az országgyűlés feloszlása előtt tárgyalás alá vétetett.

Érdekesnek találjuk abból a következőket a pol. lapok szerint idejegyezni:

RADVÁNSZKY BÉLA b. indokolja a bizottság előterjesztését, mely a muzeum szervezetére nézve a megfelelő javaslatokat foglalja magában.

TRESPORT ÁGOST vallás- és közoktatási miniszter a következő határozati javaslatot nyújtja be:

Indítványozom, hogy a nemzeti muzeum ügyeinek megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése adassék ki a vallás- és közokta-

tásügyi miniszternek oly utasítással, hogy az abban foglalt javaslatokat, tekintettel a pénzügyi helyzetre, már az 1882. évi költségvetés szerkesztésénél a lehetőségig vegye figyelembe és a javaslatba hozott reformokat fontolóra véve, a szükséghez és körülményekhez képest intézkedjék. (Helyeslés.)

HERMANN OTTO a fűvészeti osztályra hívja fel a miniszter figyelmét. A fűvészeti osztály, így szól, egyenrangú a többi osztállyal, az kétségbe nem vonható, mert a természet három országában az értékre nézve különbséget tenni nem lehet. Ennek az osztálynak a legnagyobb baja az, hogy működése meg van akasztva egy oly dolog által, amelyről bajos nyilatkozni, de ennek már meg kell történni. T. i. **HAYNALD LAJOS** kalocsai érsek és bibornok azt a szándékát tudatta, hogy halála után az ő nagybecsű könyvtárát és összes botanikai gyűjteményét a múzeumnak hagyományozza, és innen eredt az, hogy a múzeum fűvészeti osztályának nem adatik meg a kellő dotáció. Mert miadig az mondatik, hogy hiszen majd, ha a bibornok meghal, akkor úgy is megkap ez osztály mindent, a mire szüksége van.

És ennek az ajánlatnak becsét, azt a nemes indulatot igen tudom becsülni, de kinyilatkoztatom, hogy anomáliának tartom, hogy mi a fűvészetnek Magyarországon a központban való mivelését egy főpapnak életétől, halálától tegyük függővé. Ez nem maradhat úgy, mert a ki tudja mit tesz a tudományos fejlődés, hogy az folyton folyvást fennakadás nélkül megy, az nem fogja soha helyeselni azt, hogy egy központi intézetnél hosszú évek során át a fejlődés megakasztassék. Annál inkább kérem a fűvészeti osztály tekintetbe vételét, mert kívánom, hogy Kalocsa érseke mennél tovább éljen és az ő gyűjteményei mennél később jussanak a magyar nemzet tulajdonába. (Tetszés.) Különben elfogadom a javaslatot.

THALY KÁLMÁN arra kéri a minisztert, hogy tervezett intézkedéseiről a háznak kellő időben tájékozó jelentést terjeszzen elő.

TREPERT ÁGOST tiltakozik **HERMANN**-nak a fűvészeti osztályra nézve előadott nézete ellen. Óvást kell tennem — így szól — **HERMANN OTTO** képviselő ur azon nyilatkozata ellen, hogy a fűvészeti osztálynál a szükséges reformok **HAYNALD** kalocsai érsek halálától feltételeztetnének. Ez teljességgel nem áll. Ha talán nem történt annyi, mint a mennyinek a képviselő ur felfogása szerint történnie kellett volna, annak más oka van s nem ez. Mi is nagyon óhajtjuk, hogy az ur isten a kalocsai érseket sokáig éltesse s nem spekulálunk az ő halálára. (Tetszés.)

A közoktatási miniszter indítványa elfogadtatott.

H I R D E T É S E K.

DEMJÉN LÁSZLÓ BEL- ÉS KÜLRODALMI KÖNYV-MŰ-, ZENEMŰ-KERESKEDÉSE KOLOZSVÁRT. A takarékpénztár épületében, a piaristák temploma mellett.

Midőn ezelőtt 21 évvel a fentebbi céggel most már Demjén Imre cég alatt virágzó könyvkereskedést nyitottam, akkor Kolozsvár még nem állott azon tudományos irodalmi magaslaton, melyet ez idő óta a „Kis Athéne”-nek elnevezett város magának kivivott és kiérdemelt. Azóta Kolozsvár egyetemi város lett, számos új tanintézettel, iskolákkal és tanerőkkel szaporodott, az irodalmi szükséglet növekedett, s ezen a könyvkereskedésre nézve előnyös körülmény birt rá, hogy 21 év után még egy újabb, a kor igényeinek és a szükségletnek megfelelő könyv- és zenemű-kereskedést és antiquariatust alapítsak.

32 év óta működöm e téren, ennél fogva ismerhetem irodalmi viszonyainkat, és a t. c. közönség igényeit, nem lesz tehát nehéz hivatásomnak minden irányban pontosan és lelkiismeretesen megfelelni.

Ezekből kifolyólag ajánlkozom bármely a Magyar Növénytan Lapokban ismerttetett mű, de egyben minden más bárhol megjelent és bárki által hirdetett könyv- és zenemű megszerzésére az eredeti áron. Nagyraktáromon legnagyobb részt lehetőleg minden készletben tartatik, a mi pedig történetesen meg nem lenne, a legrövidebb idő alatt árfelemelés nélkül megrendelhető. Az irodalmi és zeneújdomságokat szívesen küldöm kívánatra megtekintésül helyben vagy vidékre is. Használt de használható könyveket, zeneműveket bizományba eladás végett átveszek vagy készpénzben megveszek, mi által az eddig nélkülözött antiquariusi könyv- és zenemű-kereskedés alapját óhajtom megvetni. Kolozsvárt, december 1881. mély tisztelettel

(5)

Demjén László.

MEINE UMFANGREICHE SAMMLUNG

EUROPÄISCHER LAUBMOSE

habe ich in mehrere zu theilen begonnen, von denen ich nur eine selbst zu behalten, die übrigen zur Begründung eines Reisefonds zu verkaufen beabsichtige. 700 bis gegen 1000 Arten, auf weisses Cartonpapier geheftet, systematisch geordnet und in eleganten, ringsum gegen Staub schützenden Mappen von 0,275 M. Länge, 0,19 M. Breite und 0,04—0,07 M. Dicke aufbewahrt, kann ich für 100—150 M. abgeben. Ein vollständiges Verzeichniss der Arten jeder Sammlung werde ich auf Verlangen zur Einsicht übersenden. (6)

Lippstadt.

Dr. H. MÜLLER.

Nyomatott K. Papp Miklós Örökösaindi Kolozsvárt.

